

4. Пометун О.І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О.І. Пометун // Рідна школа, 2005. – №1. – С. 65–69.

5. Федченко Л.М. Мовленнєва культура учнів на уроках географії / Л.М. Федченко // Краєзнавство. Географія. Туризм. – №37. – 2010. – С. 3-7.

КОНЦЕПЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЇ В ПОЛТАВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА

*Н.О. Смоляр, О.Р. Ханнанова
Полтава, Україна*

У зв'язку зі зростаючим антропогенним навантаженням на навколишнє природне середовище, що пов'язано із забезпеченням життєдіяльності сучасної людини, досить гостро постає проблема збереження біологічної різноманітності, що можливе лише за умови екологізації всіх сфер діяльності людини. Вирішення екологічних проблем довілля, або ж призупинення негативного антропогенного пресингу на навколишнє середовище значною мірою залежить від екологічної грамотності населення і рівнів екологічної культури кожної людини. Саме тому серед сучасних природоохоронних концепцій першочергово постають завдання екологічної освіти та виховання сучасної людини.

Сучасний стан навколишнього природного середовища і тенденції вирішення екологічних проблем на регіональному та національному рівнях, у тому числі і в Полтавській області, ставлять на чергу нові завдання в галузі кадрового забезпечення важливої екологічної сфери фахівцями нового покоління, спроможними на високому професійному рівні забезпечувати збереження, відтворення та раціональне використання природних ресурсів та технологій промислового і аграрного виробництва.

Одним із реальних та продуктивних джерел забезпечення професійної галузі такими фахівцями є вузівське навчання за напрямом підготовки «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», яке передбачає підготовку висококваліфікованих кадрів у галузі екології на інноваційній основі з когорті випускників загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів.

У зв'язку з виявами складових екологічної кризи і в полтавському регіоні, екологічними негараздами, необхідністю збереження природних комплексів та їх складових, оптимізації регіональної природно-заповідної мережі, розбудовою регіональної екомережі, здійснення еколого-просвітницької діяльності серед різних груп населення виникла нагальна потреба підготовки фахівців напряму «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» на базі природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Природничий факультет має вагомні традиції, які були закладені в різні часи існування факультету відомими вченими-педагогами такими як М.І. Гавриленко, П.Є. Сосін, А.П. Каришин, Д.С. Івашин, І.М. Голубинський, О.А. Стасилюнас, Р.В. Ганжа. Діяльність цих вчених та їх послідовників сприяла формуванню системи природоохоронної та екологічної освіти і виховання на природничому факультеті. Цей напрям нині інтенсивно розвивається сучасним поколінням професорсько-викладацького складу природничого факультету, в складі якого функціонують кафедри ботаніки та методики навчання біології, біології та основ здоров'я людини, хімії та методики викладання хімії, екології та охорони довкілля, педагогічної майстерності та менеджменту.

У 2006 році на природничому факультеті на базі кафедри екології та охорони довкілля відкрито напрям підготовки непедагогічного профілю 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр із 4-х річним терміном навчання за кваліфікацією еколог [5].

Підготовка фахівців даного напряму здійснюється з метою забезпечення потреб промислово-виробничих та аграрних підприємств, природоохоронних установ та служб Полтавської та інших областей у кадрах високої кваліфікації, які мають поглиблену фахову підготовку, володіють знаннями інноваційного характеру, мають досвід їх застосування при вирішенні професійних завдань.

Навчання в бакалавраті може використовуватися як форма підвищення професійного рівня особам, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень «Молодший спеціаліст» і працюють у закладах, де виконання професійних функцій потребує наявності освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Із числа випускників у першу чергу формується резерв кандидатур для призначення на посади інструкторів, інженерів з екологічних питань, завідувачів лабораторіями, для яких є обов'язковою наявність вищої освіти.

Екологія – це наука з природничим фундаментом та міждисциплінарними взаємопроникненнями і зв'язками, що дозволяє плідно викладати її різноманітні напрямки у вузах кандидатам і докторам наук різного профілю: біологічного, сільськогосподарського, хімічного, географічного, медичного, геолого-мінералогічного, технічного, фізико-математичного, педагогічного, економічного, філософського, історичного, юридичного і, навіть, теологічного. Людство різними шляхами повинно встигнути зрозуміти, що треба зберегти біорізноманітність, що забезпечить і самозбереження. Рушійними силами,

які підтримують біосферу в стійкому стані, є саме біорізноманіття популяцій та їх динаміка, реалізація різних життєвих стратегій організмів, екологічні ніші, sukcesії тощо. Згідно концепції екологічної освіти в Україні [3], програми підготовки фахівців-екологів повинні передбачити: здобуття відповідного обсягу теоретичних знань з екології, орієнтованих на майбутню галузеву діяльність; розвиток необхідного обсягу практичних екологічних знань в галузі охорони довкілля та раціонального природокористування, вміння самостійно аналізувати і моделювати екологічні ситуації з орієнтацією на управління ними; розвиток усвідомлення реальності екологічної кризи і шляхів її запобігання; здобуття навичок у розв'язанні галузевих, загальних локальних і регіональних екологічних проблем, вміння користуватися екологічними нормативно-правовими документами; розвиток здатності оцінювати екологічні ситуації і здійснювати заходи щодо охорони довкілля з позицій сучасної екології, політики, економіки, законодавства; формування активної громадської позиції щодо вирішення проблем захисту довкілля і збереження біосфери; вміння активно користуватись сучасними інформаційними технологіями для вирішення екологічних завдань.

У ході навчання студенти опановують теоретичні курси інтегрованих екологічних, біологічних, хімічних та географічних дисциплін, вивчають природні біогеохімічні цикли, їх антропогенну деформацію, аналізують причини виникнення, наслідки дії і засоби корекції нових хімічних, енергетичних та інформаційних потоків, які суттєво впливають на навколишнє природне середовище і можуть призводити до екологічних проблем і катастроф. Це є досить важливим при аналізі і прогнозуванні екологічної ситуації в Полтавській області.

Технологія підготовки фахівців спрямована на те, щоб майбутній еколог, оволодівши системою екологічних знань, вмінь і навичок міг формувати екологічний світогляд та екологічну мораль на основі екологічного імперативу, образно-модельне (варіативне) мислення як складову частину особистості на основі природничої (хіміко-біологічної) моделі антропогенного впливу на навколишнє природне середовище. Фахівець-еколог повинен вміти виконувати практичні завдання з інспектування, оцінки стану екологічних процесів і явищ, упереджувати екологічні і техногенні процеси, пропонувати екологічно обгрунтовані технології та проекти.

Підготовку еколога фахівцями університету організовано так, щоб інформація про екологічні фактори життєдіяльності людей містила не тільки відомості про зміну екологічних ознак середовища та засоби уникнення небезпеки за дії несприятливих факторів, а також систему знань про біохімічні, фізіологічні і психологічні механізми їх регулювання та адаптації до умов впливу антропогенних чинників.

Під час навчання в бакалавраті студенти мають отримати теоретичні знання і практичні навички, які забезпечать вміння виконувати необхідні виробничі функції. Об'єм знань повинен бути дещо більшим ніж знання лише екології як науки, що викликано такими обставинами:

- еколог у практичній роботі спілкується з фахівцями різного професійного спрямування і повинен мати уяву про особливості сфери діяльності кожного з них;
- молодому випускнику ВНЗ можуть запропонувати робоче місце, що вимагає спеціальних глибоких знань у вузькій області науки чи практики. Знання еколога в даній області дозволять йому адаптуватись на робочому місці в короткий термін за рахунок тільки поглиблення наявних у нього знань, а не отримання нових невідомих;
- у складі комплексних комісій, наприклад експертних, не завжди є фахівці з усіх напрямків, і екологи повинні бути здатними замінити відсутнього.

Значне місце при підготовці екологів належить їх практичній діяльності під час виробничих, навчальних практик (загально-екологічної та ландшафтно-екологічної), роботи студентів під час проведення міських, обласних та регіональних екологічних заходів та акцій, під час виконання курсових робіт, розробки екологічних проектів та наукової діяльності студентів.

Студенти-екологи, які виконують наукові роботи, беруть участь і доповідають про результати досліджень на регіональних і Всеукраїнських наукових та науково-практичних студентських конференціях та конференціях молодих вчених, Всеукраїнських олімпіадах з екології.

Також слід відзначити налагоджену співпрацю викладачів природничого факультету, а саме випускової кафедри екології та охорони довкілля, з Держуправлінням охорони навколишнього природного середовища в Полтавській області при веденні Державних кадастрів біологічної різноманітності об'єктів та територій природно-заповідного фонду, розробці наукових обгрунтувань при проектуванні нових територій природно-заповідного фонду Полтавської області, проектуванні об'єктів поліфункціонального призначення (регіональних ландшафтних та національних природних парків), а також з іншими природоохоронними, екологічними установами та організаціями (виробничим об'єднанням «Полтававодгосп», державним підприємством «Полтавалісгосп», Державною екологічною інспекцією, Полтавським краєзнавчим музеєм, Полтавською обласною організацією Українського товариства охорони природи, Полтавською обласною екологічною радою та ін.) [4].

Основні дидактичні засади процесу підготовки фахівців напряму підготовки 6.040106 «Екологія,

охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» є такими:

1. Єдність та неперервність навчального процесу, освітньої і науково-виробничої діяльності студентів.
2. Організація навчального процесу на засадах кредитно-трансферної системи.
3. Індивідуалізація процесу навчання, освітньої та науково-виробничої діяльності студентів.
4. Періодична апробація результатів навчання студентів.
5. Проведення державної атестації випускників у формі державного екзамену і захисту бакалаврської кваліфікаційної роботи.

Основними напрямками концепції є такі: навчально-методичний (формування у студентів системних знань із оцінки екологічної ситуації, ступеня антропогенного забруднення довкілля; удосконалення методичної бази шляхом створення методичних посібників, рекомендацій та підручників із теоретично-практичних курсів екологічного і біологічного циклу дисциплін), науково-практичний (залучення студентів до науково-дослідної роботи (дослідження за напрямками: ботанічні та созологічні, гідробіологічні, мікологічні, біоценологічні та екосистемні) та громадсько-просвітницький (залучення студентів до участі в науково-практичних конференціях, семінарах, участь у громадських та суспільно-масових екологічних та природоохоронних заходах, здійснення інформаційної та еколого-просвітницької роботи серед широких груп населення через засоби масової інформації, друковану продукцію, при проведенні еколого-біологічних екскурсій тощо).

Підготовку професійних екологів здійснюють різні навчальні заклади, насамперед, промислових регіонів України – Національний авіаційний університет (м. Київ), Одеський екологічний університет, Донецький політехнічний університет та ін. Останнім часом, враховуючи важливу роль екологічного просвітництва у вирішенні екологічних проблем довкілля, такі напрями підготовки і спеціальності відкриті й у педагогічних університетах на базах природничих та хіміко-біологічних факультетів, наприклад, у Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка [2]. У полтавському регіоні вищими навчальними закладами здійснюється підготовка фахівців екологів за такого спрямування:

- промислова екологія (Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка)
- біоекологія та охорона довкілля (Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка)
- агроекологія (Полтавська державна аграрна академія).

За оцінкою проведеного моніторингу регіонального ринку праці та освітніх послуг є нагальна потреба у фахівцях заявлених напрямів, зокрема і у сферах управління природоохоронною діяльністю (державні екологічні і природоресурсні установи й організації); виробництва (промислового, аграрного та ін.); освіти і науки (навчальні заклади різних рівнів, науково-дослідні установи та ін.); охорони довкілля (адміністрації об'єктів природно-заповідного фонду: заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, дендропарків, ботанічних садів, зоопарків та ін.; санітарно-гігієнічні служби; моніторингові, контролюючі та повірочні лабораторії); рекреації та туризму (рекреаційні природно-заповідні об'єкти, курорти, санаторії, туристичні організації та ін.); органи державного управління та місцевого самоврядування [1]. Адже спеціаліст даного напрямку передбачений у штаті підприємств та установ, які займаються виробничою та природоохоронною діяльністю.

Підготовка фахівців за напрямом «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» є одним із освітянських засобів вирішення проблеми розбудови незалежної української держави через формування нової когорти екологічно свідомих, екологічно вихованих і культурно продуктивних громадян суспільства, які відзначаються широким екологічним світоглядом, високою екологічною і біоетичною культурою, і здатні втілювати у практику сучасні природоохоронні концепції, рекомендувати та впроваджувати екологічно обґрунтовані технології.

Література

1. Буклет абітурієнту напрямку підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» / Н.О. Смоляр. – Полтава, 2013. – 8 с.
2. Карпенко Ю.О. Концептуальні засади підготовки фахівців екологів у Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка // Навколишнє середовище і здоров'я людини: М-ли V Всеукр. наук.-практ. семінару, м. Полтава, 29-30 листопада 2011 р. – Полтава: Скайтек, 2012. – С. 245-250.
3. Про концепцію екологічної освіти в Україні: Рішення колегії Міністерства освіти і науки України. – 2002. – № 7. – С. 3-23.
4. Смоляр Н.О. Еколого-просвітницька концепція діяльності кафедри екології та охорони довкілля Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка // Навколишнє середовище і здоров'я людини: М-ли V Всеукр. наук.-практ. семінару, м. Полтава, 29-30 листопада 2011 р. – Полтава:

Скайтек, 2012. – С. 236-232.

5. Стецюк Н.О. Кафедра екології та охорони довкілля Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка / Н.О. Стецюк. – Полтава: Верстка, 2009. – 68 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

*О.А. Согоконь
Полтава, Україна*

В умовах глибокої політико-правової кризи, на тлі якої відбуваються державотворчі процеси в Україні, у молодіжному середовищі спостерігається наростання відчуженості, байдужості, відчуття невпевненості в завтрашньому дні, зневіри в можливість цивілізованого життя. Негативною тенденцією сьогодення стає збільшення чисельності асоціальних проявів поведінки, поширення агресивності та жорстокості, нівелювання таких універсальних моральних якостей, як чесність, справедливість, відповідальність, почуття власної гідності та обов'язку.

Узагальнення наукової літератури [1,3,5,6], а також власний досвід дають можливість визначити оптимальні педагогічні умови корекції моральної поведінки студентської молоді засобами фізичного виховання. Такими умовами, на нашу думку, є: 1) своєчасна діагностика порушень моральної поведінки студентської молоді та індивідуальний підхід до вибору адекватних виявленим недолікам засобів фізичного виховання; 2) урахування корекційних можливостей засобів фізичного виховання в навчальній і позанавчальній роботі.

Так, *перша педагогічна умова*, тобто своєчасно проведена комплексна діагностика (*виявлення індивідуальних відмінностей моральної поведінки особистості для прогнозування подальшої корекційної роботи*) дозволяє встановити порушення у студентів моральної свідомості (здатності до засвоєння моральних понять), спрямованості (культури вияву моральних почуттів, переконань, позитивних рис характеру) і досвіду (сформованості навичок і звичок моральних дій, потреби у самовдосконаленні).

Одержання достовірної інформації про рівень порушень моральної поведінки у студентської молоді зумовило необхідність проведення дослідження студентської молоді I – II курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Установлення порушень у студентів моральної свідомості (здатності до засвоєння моральних понять) зумовило необхідність діагностики сформованості у студентів таких моральних понять, як «добро», «совість», «порядність», «доброзичливість», «милосердя», «відповідальність», «толерантність» та ін. Аналізуючи отримані результати, ми припускаємо, що високий рівень розуміння цих понять виявляють студенти, які можуть пояснити їхню сутність, розкрити основні структурні елементи та застосувати ці знання на практиці. Достатній рівень характерний для тих студентів, які не завжди можуть правильно пояснити зміст указаних понять, не зовсім чітко уявляють їхню роль у моральній поведінці. Низький рівень демонструють студенти, які не можуть розкрити зміст моральних понять і не пов'язують знання моральних понять із професійною діяльністю.

Визначаючи усвідомлення студентською молоддю моральних понять, інтерес до них, мотивацію їх засвоєння та застосування, ми виходили з багаторічного досвіду фізичного виховання у вищій школі. Найважливішими узагальнюючими показниками при визначенні основних моральних понять було визнано спосіб поведінки, реальну діяльність, мотиви та характер учинків студентів. Це дозволило повніше з'ясувати конкретні вияви добра і зла, справедливого та несправедливого, емоційного та байдужого як необхідну умову сформованості моральної поведінки.

Як показали результати проведеного нами опитування з вивчення сформованості моральних понять, у значній кількості юнаків і дівчат (38 %) їхній рівень був недостатнім. Оскільки єдність знань і поведінки проявляється в діяльності, ми провели спостереження за практичними діями на заняттях фізичного виховання, на спортивних змаганнях, у позанавчальний час при виконанні студентами доручень. До уваги бралася ставлення студентів до спортивно-масової роботи, потреба в такій діяльності, мотиви участі в ній, ступінь прояву ініціативи та самостійності, уміння співвідносити моральні знання з діями.

Високий ступінь усвідомлення моральних понять виявили студенти (15 %), які були задоволені участю у спортивно-масовій роботі. Вони самі виступали ініціаторами проведення спортивних заходів, підтримували ініціативу інших студентів, з інтересом та відповідальністю ставилися до наданих їм доручень.

Достатнє усвідомлення моральних понять продемонстрували студенти (47 %) з нестійким ставленням до спортивно-масової роботи на заняттях фізичного виховання та в позанавчальній діяльності. Студенти цієї групи не мали достатніх навичок застосування моральних понять на практиці. У позанавчальний час вони брали участь у спортивно-масовій роботі, але інтерес до неї виникав у процесі самої діяльності. Такі студенти рідко виступали ініціаторами, проте ініціативу інших підтримували. Вони потребували уважного ставлення до себе, систематичного стимулювання своєї